

IX. ULUSLARARASI SAHNE SANATLARI MÜZE - KÜTÜPHANELERİ KONGRESİ

Ahmet BORCAKLI

Davet edilmiş olduğumuz 9. Uluslararası Sahne Sanatları Kütüphane - Müzeleri Kongresine, Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü Temsilcisi olarak katılmam, Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek katlarınca tensip buyurulmuştu.

Bu yıl, 5 - 10 Nisan 1970 tarihleri arasında İtalya'nın Genova şehrinde, Museo-Biblioteca dell'Attore del Teatro Stabile Kurumları ile Merkezi Pariste bulunan (FIAB) Uluslararası Arşiv - Kütüphaneler Federasyonu'nun ortaklaşa organize ettikleri kongre, 5 günlük süreye sığdırılan yüklü bir çalışma programına sahipti. Üç tiyatro binası, bir kütüphane ve müze kongrenin rahatça çalışmasına tahsis edilmişlerdi.

Fransa'nın Pariste bulunan ünlü Arsenal Kütüphanesi müdürü ve aynı zamanda (FIAB) in Tiyatro Arşiv - Kütüphaneleri Bölümü Başkanı sayın André Veinstein'in yönetiminde toplanan Kongre'ye 28 ülkeden 53 delege katıldı. Başta İtalya olmak üzere 8, Fransa 6 ve diğer milletler 3 ilâ 2 veya birer delege ile temsil edilmişlerdir. Dinleyici

olarak salonlarda bulunan kimselemlerle 100'ü aşkın bir topluluk konuşmaları izledi.

Kongre'de her dil geçerli sayılmakla beraber, tebliğ dilleri olarak İtalyanca, Fransızca ve İngilizce şart koşuldu. Toplantılar süresince hakim olan diller ise, İtalyanca ve Fransızca idi. Ben de tebliğimi İtalyanca olarak sundum.

Daha ilk toplantılardan itibaren,¹ çeşitli ülkelerden gelmiş delegeler arasındaki kaynaşma, Genova Belediyesi ve Ente Turizm teşkilâtının düzenlediği resepsiyon, yemek ve gezilerle desteklenerek daha da artmış, bu vesileyle ünlü meslek adamlarıyla samimi dostluklar kurmak, sohbetlerimizde mesleki konuları konuşmak, memleketlerimiz hakkında karşılıklı bil-

¹ 6 Nisan 1970 Pazartesi günü saat 10 da Teatro Stabile'nin salonunda (Sala Politeama) Kongrenin muhteşem açılış töreni yapılmıştır. Geniş bir davetli kitlesinin de hazır bulunduğu törende, önce ev sahibi olarak Genova Stabile Tiyatrosu'nun Müdürü Dr. Chiesa, duyduğu memnuniyeti belirterek delegelere hoş geldiniz demiş ve sözü Cenova Belediye Başkanı Augusto Pedula'ya bırakmıştır. Kongreye başarılı dileyen Belediye Başkanından sonra Kongre Genel Başkanı André Veinstein, organizatör Cenovalılara teşekkür etmiştir. Son konuşmayı yapan Stabile Tiyatrosu Müze - Kütüphanesi Müdürü Sandro D'Amico Kongrenin mâna ve önemini belirtmiştir.

gi edinmek fırsatları bulunmuştur.*

Büyük Aktör Salvini ve Aktris Ristori'nin vakıflarıyla meydana getirilmiş Genova Müzesi pavyonlarının açılış törenleri ve gezilişlerinde çok ilginç konuşma ve açıklamalar yapıldı. Sergilenen değerli dokümanları hayranlıkla seyrettim.*

Çalışma programına gelince, üç ana bölüm olarak düşünülmüştü :

- 1 — Genel kurul toplantıları
- 2 — Komisyon çalışmaları
- 3 — Kültür ve sanat gösterileri

5 gün içinde 7 Genel Kurul toplantısı yapıldı. Her oturumda 3-4 tebliğ okunarak tartışıldı. 53 delegeden ancak 14'ü tebliğ sundu.⁴ Ben de bu sayıya dahil olan ve

ekli bulunan (Millî Kütüphane Karagöz Koleksiyonu, bir Türk Tiyatrosu dalının dokümanları) başlığını taşıyan tebliğimi, 8 Nisan 1970 Çarşamba günü okudum. O gün Genel Kurul Başkanlığında, La Haye (La Haye) Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Holanda Merkezi Müdürü sayın Max Wagener bulunuyordu.

Konuşmamdan önce, dinleyicilere İtalyanca olarak bastırdığım tebliğ metni dağıtıldı. Beraberimde götürdüğüm Türkçe ve yabancı dilde basılmış Türk Tiyatrosu ile Karagöz hakkındaki kitapları delegelerin gözleri önüne serdim. Ve onları sonradan Kongreye'ye ev sahipliği yapan Stabile Tiyatrosu Kütüphanesi'ne armağan ettim. Bu jest dinleyiciler tarafından çok hoş karşılandığı gibi, adı geçen kütüphane-

*Kongre'nin son günü, delegeler onuruna Ente Turizm Kurumu tarafından düzenlenen bir gezi ile, Liguria Eyaletinin doğu riviyerası Lavagna kasabasına kadar jездirilip tanıtıldı. Portofino balıkçı köyünün de bulunduğu bu sahil, doğal güzellikleri kadar tarihî eser ve abidelerle bezelidir.

³Dört salondan meydana gelen pavyon'un yarısında, tanınmış İtalyan aktörü Tommaso Salvini'ye (1829-1915), diğer yarısında ise büyük aktris Adelaide Ristori'ye ait, resim, karikatür, kitap, partitür, aksesuar, kostüm, tiyatro programları, ilân, afiş, mücevher, eskiz, maket ve şeref nişanları yer almıştı. Dokümanların üzerinde 1861 den 1928'e kadar çeşitli tarih ve isimleri okumak mümkündür. Marianna Cordova Valois'nın Ristori'ye verdiği kurdelâli şeref tacı, Fransız besteci Saint-Saëns'in 1902 tarihini taşıyan ithaf'lı ve imzalı fotoğrafı, Paris'te ve Amerika turnelerinde tutulmuş hesap defterleri de sergilenen değerler arasında idi.

⁴Programdaki sırasına göre, tebliğ başlıkları ile onları sunanları şöyle yer almışlardı :

1. Oturum

Başkan : Brüksel Dünya Tiyatro Müzesi Şef Redaktör René Hainaux

— Büyük Koreograf Carlo Blasis'in Scala Tiyatro Müzesinde muhafaza edilen bir el yazması eseri hakkında bir kaç not. Sunan : Milano Scala Tiyatro Müzesi Müdürü Giampiero Tintori.

— Balet'in teknik dokümanları. Sunan : Paris Arsenal Kütüphanesi Kütüphanecilerinden Marie-Françoise Christout.

— Scala Tiyatrosu'nun Sahne'ye koyucu üstatlarından Alessandro Sanguirico. Sunan : Viyana Üniversitesinden Ilse Hanl.

2. Oturum

Başkan : Bern Tiyatro Eserleri Koleksiyonu Müdürü Edmund Stadler

— Pratik tiyatro ile ilgili dokümanların tasnifi ve değerlendirilmesi. Sunan : Paris Arsenal Kütüphanesi uzmanlarından Marthe Besson ve Manique Gerardin.

— Tiyatro öğrencisi ve dokümantasyon. Sunan : Paris Arsenal Kütüphanesi Müdürü André Veinstein.

— URSS Tiyatrolarındaki Açık Müzelerin koleksiyon yapma çalışmaları üzerine bir kaç soru. Sunan : Moskova Üniversitesi Sanat Tarihi Profesörü Nina Mintz.

3. Oturum

Başkan : Genova Stabile Tiyatrosu Müze-Kütüphanesi Müdürü Sandro D'Amico.

— Sovyet Tiyatro Kütüphanelerinin tamamlayıcı sorunları. Sunan : Moskova Merkez Kütüphanesi Müdürü L. A. Bykovskaia.

— Pirandello ve sanatı. Roma Tiyatro Klübü Müdürü Gerardo Guerrieri.

nin müdürü sayın Sandro d'Amico'nun da samimi teşekkürlerine vesile oldu.

Konuşmamda sırası geldikçe Karagöz figürlerini renkli resimleriyle teker teker tanıttım. Musiki paragrafı'nda ise dinleyicilere Karagöz şarkılarından örnekleri kapsayan küçük bir konser verdim, kıyaslama yapabilmeleri için de 250-350 sene önce, aynı yıllarda İtalyan sahnelerinde söylenen müzik çeşitlerinden örnek olarak Monteverdi'nin Lasciatemi morire ve Caldara'nın Selve amiche antik aryalarını söyledim. Bu müzik sunuluşu o kadar beğenildi ki dakikalarca alkışlandı. Ve Türklerin kendi sanatları kadar batı eserlerini de tanıdıkları, inceledikleri inancını tazeledi.

Bu ortam hazırlanınca, Alman besteci Richard Wagner'in 19. yüzyılın ortalarında Opera Sanatına getirdiği bir yenilik olarak tanınan «Leitmotiv»ün (bir tipin veya bir düşüncenin bir motif veya şarkı ile ifade edilmesi) Karagöz oyununda

her tipin bir şarkı veya ayrı bir makama sahip olması şeklinde, Türkler tarafından 15. yüzyıldan beri kullanıldığını açıklamam çok ilgi çekti.

Daha sonra Millî Kütüphane-mizdeki Karagöz Koleksiyonumuzu tanıtarak, dökümü üzerinde durdum. Ve konferansımın sonunda Turizm ve Tanıtma Bakanlığundan almış olduğum İngiliz dilinde hazırlanmış renkli Karagöz filmini gösterdim.

Programımızın bitiminde de delegeler, takdir ve memnuniyetlerini alkışlarıyla gösterdikleri gibi, ayrıca teker teker gelip beni tebrik ettiler. Bir kaç ülkenin temsilcileri, Karagöz'ü her yönü ile tanıtan bu programın kendi memleketlerinde de tekrarı imkânlarını yaratmak üzere notlar aldılar. Hattâ Kongre'nin genel başkanı sayın Veinstein, önümüzdeki yıl Paris'de yapılacak «Uluslararası Kukla ve Gölge Oyunları Kongresi»ne beni bu programıyla şimdiden davet ettiğini söylemek nezaketinde bulundu.

4. Oturum

Başkan : La Hays Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Holanda Merkezi Müdürü Max Wagener.

— Millî Kütüphane Karagöz Koleksiyonu. Eski bir Türk Tiyatro dalı'nın dokümanları. Sunan : Ankara Millî Kütüphane Müzik ve Güzel Sanatlar Bölümleri Müdürü Ahmet Borcaklı.

— Sahne Sanatı Müzeleri, Arşivler ve Sahne eserleri koleksiyonları alanında bazı uyarılar. Sunan : Köln Üniversitesi Tiyatro Bilimleri Enstitüsü Uzmanlarından Rolf Badenhausen.

5. Oturum

Başkan : Belgrad Kütüphaneciler Dernekleri Birliği temsilcisi Slobodan Jovanovic.

— Filme alınmış materyalden otomatik dokümanların televizyondaki tatbikatı. Sunan : Roma (RAI - TV) uzmanlarından Fausto Porceddu.

— Belgrad'da Tiyatro Müzesinde gece temsilleri, çalışma alanımızda yenilikler. Sunan : Belgrad Tiyatro Sanat Müzesi Müdürü Sinsa Janic.

6. Oturum

Başkan : Roma Sahne Sanatları Müze - Kütüphaneleri Uluslararası Bölümü İtalya muhabiri C. Emilia Tanfani.

— Romanya Tiyatro Tarihi Müzesi. Sunan : Bükreş Millî Tiyatro Müzesi Müdürü George Franga.

— Opera tarihi için ikonografik dokümantasyon'un önemi. Hazırlayan : Leipzig, Hellmuth Christian Wolff (Bildiri sahibi Kongre'ye katılmadığından yalnızca yazılı metin dağıtıldı).

Son olarak, Paris Millî Kütüphanesi Konservatörlerinden Cécile Giteau ve Stabile Tiyatro Müze - Kütüphanesi Müdürü Sandro D'Amico konuştular.

Aşağıda arzedeceğim 5 ayrı komisyon çeşitli tarihlerde toplanarak kendi dallarındaki konuları inceledi, tartıştı ve aldığı sonuçları Genel Kurul'a açıkladı.

- 1 — FIAB'ın Sahne Sanatları Bölümü Komitesi
(1 defa toplandı)
- 2 — Temel Bibliyografya Komisyonu
(2 defa toplandı)
- 3 — Opera ile ilgili Bilimsel Araştırmalara yarayan dokümanlar komisyonu
(2 defa toplandı)
- 4 — Sahne Sanatları Müze-Kütüphaneleri'ni gruplaştıran Milli Komisyonları kurma ve onlar arasında işbirliği yaratma komisyonu
(1 defa toplandı)
- 5 — Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün Milli Merkezler çerçevesinde Dokümantasyon örgütü kurma komisyonu
(1 defa toplandı)

Ben seçtiğim Opera ile ilgili Dokümanlar Komisyonunda çalıştım. Ayrıca Temel Bibliyografya Komisyonu'nun toplantılarına da katıldım.

Gerek komisyonlarda verilen kararlar ve gerekse Genel Kurul toplantılarında sunulan bildirimler, daha sonraki bir tarihte kitap halinde yayınlanacaktır.

Kongrenin devamınca geceleri sanat faaliyetleri yapılmıştır. İki ge-

ce ayrı tiyatrolarda çağdaş İtalyan yazarlarının eserlerini seyrettik.⁵ Diğer gecelerde de Torino Milli Film Müzesi Koleksiyonundan seçilmiş ilk sessiz ve sesli İtalyan filmlerinden örnekler gösterildi⁶. Ayrıca 1938 yılında kurulan Atina Tiyatro Müzesi'ni tanıtan bir kurdele de sunuldu.

Roma Tiyatro Klübü'nün kendi arşiv dokümanlarıyla, hareketsiz bir şekilde hazırlanmış olduğu (Pirandello) adlı film, delegeler tarafından o kadar beğenildi ki, yargı ve övgü konuşmalarından sonra üst üste iki defa seyredildi.

Sonuç olarak 9. Uluslararası Sahne Sanatları Müze-Kütüphaneleri Kongresi bütünü ile, programlar hiç aksamadan, çok başarılı geçmiştir. Beliren hâkim fikirler şunlardır :

- Tiyatro ilmi artık bir dokümantoloji ilmidir.
- Klâsik tiyatro öğretim vasıtaları, zamanın tiyatro öğrencisine, konuları tahlilde , uygun imkânı sağlayama-

⁵— Aldo Braibenti'nin L'Altra Ferita (Başka yara) oyunu. Genova Stabile Tiyatrosu Eleonora Duse Salonunda.

— Piero Chiara'nın romanından sahneye uygulanmış bir oyun : La Spartizione (Uç kadınla evlilik). Stabile Tiyatrosu Politeama Salonunda.

⁶Bu filmler :

1912 - 1915 yılları arasında, D'Annunzio ve Pirandello'nun sahne eserlerini başarıyla oynayan o zamanın büyük İtalyan aktörü Ruggero Ruggi'nin çevirdiği «Il Papa» ve diğer bir tezli sessiz film ile ilk İtalyan sesli filmi olan ve şarkıcı Petrolioni tarafından yaratılan «Maria» idi. Adı geçen kurdelâların sunuş konuşmasını Torino Milli Film Müzesi Müdürü Prof. ssa. Maria Adriana Prolo yapmıştır.

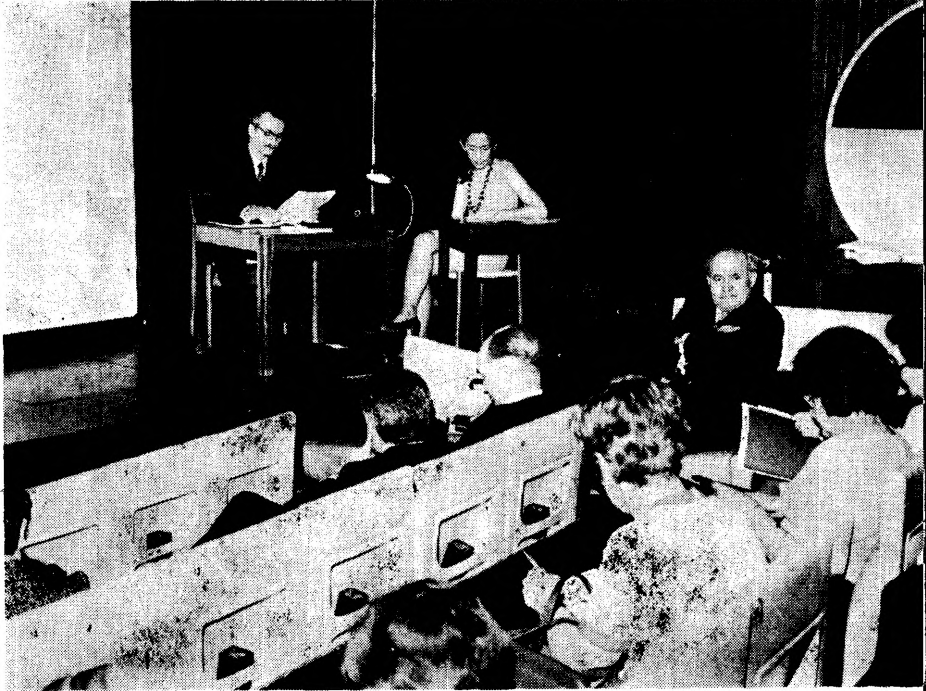
makta, dolayısıyla kısır kalmaktadır.

- Normal Kütüphaneler ve Müzeler bir tiyatro araştırıcısına ve öğrencisine mesleki konularda pek az yararlı olmaktadır.
- Bir ülkenin tiyatro sanatında ve onun kalkınmasında Tiyatro Müze - Kütüphanelerinin çok büyük payı vardır. Çünkü bu müesseseler, basılı dokümanla birlikte, fotoğraf, ses kayıtları, ikonografi, kostüm, sahne mimarisi vb. konuların dokümanlarını da bünyelerinde toplarlar.

— Uzman Tiyatro Müze - Kütüphanelerinde uzmanlaşmış kütüphaneciler her ülkede maalesef pek az sayıdadır.

Dilediğimiz, Milli Kütüphanemizde fidesi dikilmiş olan Tiyatro Dokümantasyon Merkezimizin kısa zamanda geliştirilerek beklenen fonksiyonuna kavuşturulmasıdır. Çok geniş kapsamı olan bu kuruluşu Bakanlığımızca da önem verildiğinin en güzel örneği, Kongreye katılmamızın sağlanmış olmasıdır.

Bizlere, batı meslek kuruluşlarının çalışmalarını yakından görmek, dolayısıyla Türk Sanatı ve

Borcaklı, delegelere bildirisini sunarken, Kongre Sekreteri Signorina Patrizia Pilato konuşmayı kaydediyor.

Türkiye hakkında, diğer milletlerin temsilcileri nezdinde geniş, olumlu bir ilgi ve takdir uyandırabilmek, Karagöz oyunumuzun Türklüğünü onaylatabilmek ve Kütüphanemizin geniş Karagöz Koleksiyonu'nu tanıtabilmek fırsatı verdiklerinden do-

layı başta Millî Eğitim Bakanlığı'mız'a, Genel Müdürlüğümüz'e ve broşürümüzün bastırılması ile gerekli kitapların satın alınmasını sağlayan Millî Kütüphaneye Yardım Derneği'ne en derin saygı ve teşekkürlerimizi arz ederim.

MİLLÎ KÜTÜPHANE KARAGÖZ KOLEKSİYONU

Geleneksel bir Türk Tiyatrosu dalı'nın dokümanları*

Türk Tiyatrosu'na Genel Bir Bakış

Türkiye'de ilk batılı tarzında tiyatro hareketleri 1839 tarihinden sonra başlamıştır. Bu tarih Sultan Abdülmecit'in saltanat sürdüğü Osmanlı İmparatorluğu'nun «İslâhat Devri»ne rastlamaktadır. Ve Osmanlı Türkleri'nin batı kültürüne yönelme çabasına giriştikleri «Tanzimat Devri»nin ilânı tarihidir. Bu dönemde, fikir yönünden ağır basan eserler verilmiştir.

1908 yılında ilân edilen «Meşrutiyet» ve sonra gelen istibdat devri yüzünden tiyatro hayatımız sönük geçmeye başlamıştır. Fakat bununla beraber tiyatro'da sosyal problemler yansıtılmış ve milliyetçilik şuuru belirtilmiştir. «Darülbedai» kurulmuş, sistemli bir tiyatro çalışmasına gidilmiştir.

90 yıl kadar, ilk çeviri ve telif eserlerle tiyatro gerek Sarayda ve gerekse halk arasında gittikçe rağbet gören bir sanat kolu olma yolunu tutmuştur. Büyük şehirlerde bir çok özel tiyatrolar açılmış ve kapanmış, yerli oyuncular yetişmeye başlamıştır.

1923'den beri 50. yılına yaklaşan «Cumhuriyet Devri»nde Atatürk'ün direktifleriyle devletçe 35 yıl öncesi kurulan Konservatuvar'da girilen tiyatro çalışmaları şimdi meyvesini vermeye başlamıştır. Son 10 yıl içinde Türk Tiyatrosu hızla gelişmektedir. Oyuncu, yönetici ve yazar olmak üzere geniş bir sanatçı kütlesi meydana gelmiştir. Ve bu sanatçı topluluğu ile seyirci birbirlerini karşılıklı etkileyerek beraberce yetişmişlerdir. Devlet Tiyatroları, Devlet Operaları ve Devlet Baleleri ise bölge kuruluşları durumuna gelmişlerdir.

*Cenova'da 5 - 10 Nisan 1970 tarihleri arasında toplanan 9. Uluslararası Sahne Sanatları Müze - Kütüphaneleri Kongresi'nde Ahmet Borcaklı tarafından İtalyanca verilen konferansın Türkçe metnidir.